

Kiusaaminen on yhteisöllinen ilmiö ja ongelma

Kun aloitimme Kiusatut-toiminnan Setlementti Tampereella, kriisityöntekijät hankkivat viisi kirkasta lasipurkkia ja röykkiön erivärisiä lasikuulia. He liimasivat purkkeihin rooleja kuvaavat etiketit: Kiusattu, Kiusaaja, Sivustaseuraaja, Puolustaja ja Läheinen. Jokainen asiakas, yhteistyökumppani, toimintaan tutustuja ja työntekijä sai pudottaa kuulan aina siihen purkkiin, mihin identifioi itsensä. Minä poimin viisi kuulaa ja pudotin yhden kuhunkin purkkiin. Tunnistan ongelman ja ymmärrän, että olen elämäni aikana ollut kaikissa edellä nimetyissä rooleissa.

Kiusaaminen on yhteisöllinen ilmiö ja ongelma. Väitän, että jokainen meistä on kohdannut kyseisen tilanteen jossakin roolissa. Kiusaamisen, joka on aina väkivaltaa. Henkistä tai fyysistä, kasvokkain tapahtuvaa tai virtuaalista, näkyvää alistamista tai vaikeasti havaittavaa poissulkemista.

Kiusaamista voi ehkäistä reagoimalla kaikkeen epäasialliseen kohteluun heti. Niin pitkään kuin yhteisö sallii kiusaajan toiminnan, kiusaaminen jatkuu. Sivusta seuraaminen ei ole mikään neutraali olotila. Se on aktiivista toimintaa: silmien ummistamista, korvien sulkemista, tietoinen päätös siitä, että en reagoi ja vastuun säilyttämistä pois omilta harteilta. Vastuu kiusaamiseen puuttumisesta on yhteinen – sen väistäminen on kiusaamisen hiljaista hyväksyntää.

Kiusaaja toimii harvoin yksin. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, jossa yhdellä voi olla selkeä pomon rooli ja mukana on apureita, joista jotkut ovat toisia aktiivisempia ja jotkut vain liittyvät porukkaan. Heistä jokaisen toimintaan on tärkeää puuttua.

Kiusaaja on itse aina vastuussa teoistaan. Muut – kaverit ja opettajat kouluissa, työtoverit ja esihenkilöt työyhteisöissä – voivat pysäyttää kiusaajan ja auttaa häntä ymmärtämään, mitä kielteisiä seurauksia hänen teoistaan on kiusaamisen kohteelle, hänelle itselleen ja koko yhteisölle. Vain murto-osalla kiusaajista on persoonallisuushäiriö, johon liittyy empatiakyvyn puute. Suurin osa kiusaamiseen syyllistyneistä henkilöistä kykenee asettumaan toisen henkilön asemaan ja muuttamaan käyttäytymistään.

Kiusaajan rankaiseminen ja syyttely ei poista ongelmaa. Kiusaaja tarvitsee tukea muuttaakseen toimintaansa ja keinoja siihen, miten voi ratkaista ongelmia, joita kiusaamisen taustalla on. Esimerkiksi omaa kiukua ja pahaa mieltä ja pettymyksen ja huonommuuden tunteita voi purkaa erilaisin keinoin. Muiden mitätöinti, aggressiivinen käytös ja itsetunnon kohottaminen toisia alistamalla ja nöyryyttämällä tuottavat pohjimmiltaan pahaa oloa myös tekijälle itselleen. Avoin keskustelu on tärkeää. Miten puran huonoa oloa vahingoittamatta muita? Miten vahvistamme myönteistä käytöstä? Mitkä ovat kiusaajan vahvuuksia, joista on koko yhteisölle iloa tai hyötyä? On tärkeää tuottaa kiusaajalle se viesti, että vaikka teot ovat tuomittavia, ei kiusaamiseen syyllistynyttä henkilöä tuomita pahaksi ja huonoksi ihmiseksi. Tekijää ei suljeta yhteisön ulkopuolelle, vaan häntä tuetaan toimimaan jatkossa rakentavalla tavalla. Kysyin kiusaamista koulussa kokeneelta nuorelta, miten ja ketkä olisivat nyt jälkikäteen arvioiden voineet tilanteen ratkaista:

– Ei kenenkään aikuisen puuttuminen olisi varmaan auttanut. Hiljaiset hyväksyjät ovat ne, joilla on iso rooli. On paljon niitä, jotka selvästi havaitsevat kiusaamisen ja ovat sitä mieltä, ettei se ole ok, mutta kun he ovat kiusaajien kavereita, niin he eivät siksi puutu.

Samalla tavalla kuin kiusaamista ruokitaan yhteisön puuttumattomuuden kulttuurilla ja ryhmäpaineessa tuetaan kiusaajia, voidaan varmasti kiusaamista ennaltaehkäistä yhteisön jämällä toiminnalla ja kanavoida ryhmäpaine kiusaamisen estämiseen ja lopettamiseen. Paras konsti kiusaamisen ehkäisyyn on nollatoleranssi kaikkeen kiusaamiseen.

Mervi Janhunen-Ruusuvuori, toiminnanjohtaja, Setlementti Tampere ry
YTM, sosiaalityöntekijä, työnohjaaja (STOry), prosessikonsultti